

13. Основні показники діяльності закладів культури, мистецтва, кіно та організації туризму у Волинській області за 2010 р. – Луцьк : Упр. культури і туризму Волин. обл. держ. адміністрації, 2010. – 27 с.
14. Охорона культурної спадщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cult.voladm.gov.ua/index.php?section=sec&page=1>.
15. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України (суспільно-географічне дослідження) : дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 «економічна та соціальна географія» / К. А. Поливач ; НАН України ; Ін-т географії. – К., 2007. – 236 с.
16. Про культуру : Закон України : Проект № 6469 від 02.06.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/12852.html>.
17. Про охорону культурної спадщини : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2245-15>.

Адреса для листування:

43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, кім. 205.

Статтю подано до редколегії
21.02.2012 р.

УДК 911.3:30

К. Ю. Сікач – аспірант Інституту географії
НАН України

Актуальність дослідження маргінальності у географії

*Роботу виконано у відділі природокористування
та збалансованого розвитку ІГ НАН України*

Обґрунтовано актуальність дослідження маргінальності у географії. Розгляд територіальних проявів маргінальності є ключем до вирішення цієї гострої проблеми сучасного суспільства. Проведено аналіз досліджень у цій сфері та визначено основні напрями подальших наукових пошуків. Установлено особливості маргінальності як геоконфлікту та її взаємозв'язок зі злочинністю.

Ключові слова: маргінальність, маргінал, типи маргінальності, соціально-територіальна спільнота, геоконфлікт, злочинність, соціальна група.

Сікач К. Ю. Актуальность исследования маргинальности в географии. Обоснована актуальность исследования маргинальности в географии. Рассмотрение территориальных проявлений маргинальности является одним из ключей к решению этой острой проблемы современного общества. Проведен анализ исследований в этой сфере и определены основные направления дальнейших научных изысканий. Установлены особенности маргинальности как геоконфликта и её взаимосвязь с преступностью.

Ключевые слова: маргинальность, маргинал, типы маргинальности, социально-территориальное сообщество, геоконфликт, преступность, социальная группа.

Sikach K. Yu. Actuality of Research of Marginality in the Geography. In the article the urgency of marginality research in the geography is grounded. Consideration of the territorial displays of marginality is one of the keys to the decision of this sharp problem of modern society. Also, the analysis of research in this sphere is conducted and identified the main areas for further scientific research. The features of marginality as geo-conflict and its relationship to crime are set.

Key words: marginality, marginal, types of marginality, social-territorial association, geo-conflict, crime, social group.

Постановка наукової проблеми та її значення. Маргінальність (від лат. *margo* – межа, кордон) – дуже важлива соціальна категорія, яка застосовується і до окремих людей, і до певних груп населення, зокрема й до соціально-територіальних спільнот, й означає явище їх вимушеного чи усвідомленого перебування у пограничному (перехідному) стані чи статусі (соціальному, економічному, культурному, політичному) із загрозою його погіршення. Хоча саме поняття не має однозначного негативного тлумачення, адже недевіантна маргінальність означає появу в суспільстві тих людей, які змогли виділитися творчо, самореалізуватися, очолити прогресивні рухи, але за

різних причин не повністю залучені у традиційний соціум. Дослідження явища маргінальності західні соціологи започаткували ще на початку ХХ ст., історично пов'язуючи їх з осмисленням складного становища мігрантів на межі різних культур, соціальних цінностей. У перехідні, кризові, трансформаційні періоди розвитку суспільства дослідження маргінальності як соціокультурного феномену набувають особливої актуальності.

Руйнування соціокультурних, ідеологічних, політичних та економічних основ життя, невизначеність майбутнього, низький рівень життя значної частини населення в Україні створюють сприятливе підґрунтя для виникнення явища масової маргіналізації. У певному сенсі маргінальність стає однією з основних характеристик суспільства, що трансформується і відчуває на собі вплив глобальних тенденцій, а тому є фактором дестабілізації його сталого розвитку. Явище маргіналізації в Україні охоплює значні верстви населення (причому іноді й такі, які за загальнолюдськими уявленнями не можуть бути маргінальними) і проявляється територіально. Отже, для комплексного вивчення цього явища сучасної дійсності необхідно також враховувати географічний аспект.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. У вітчизняній географії вивченню територіальних проявів маргінальності приділено небагато уваги. Слід відзначити лише одиничні дослідження, присвячені окремим проблемам цього суспільного явища, зокрема праці В. А. Чопарі («Методологічні підходи дослідження територіальної організації соціального неблагополуччя»), І. Б. Сидорчука, який досліджував проблеми бідності. Дослідження В. І. Лакомової та Р. М. Скабари присвячені суспільно-географічним аспектам злочинності як одного з проявів маргінальності. Тому потреби в дослідженнях маргінальності у суспільній географії зростають, потребує уточнення і сам термін, особливо у зв'язку зі зростанням актуальності аналізу геоконфліктних зон, девіантної поведінки населення тощо.

Мета статті – розглянути передумови дослідження маргінальності в суспільній географії з визначенням основних можливих проблем прояву маргінальних тенденцій в Україні.

Для досягнення мети сформульовано такі **завдання** дослідження:

- визначити й уточнити поняття маргінальності та її типи;
- провести ретроспективний аналіз вивчення маргінальності в географії та інших науках;
- розглянути маргінальність як геоконфлікт;
- визначити географічні особливості взаємозв'язку злочинності та маргінальності.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Поняття і типи маргінальності. Глобальна спільнота на сьогодні відчуває розшарування і зміну своєї зазвичай уже сталої структури в усіх сферах діяльності людини, адже відбуваються значні зміни в структурі економіки, зайнятості, напрямках міграції населення. Диференціація спостерігається в економічній, соціальній, культурній, етнічній та інших сферах людської діяльності. Причому в результаті цього явища на певні групи (прошарки) починають поділятися не тільки люди, а й території, на яких відбуваються процеси зміни суспільних систем. Таким чином, диференціація стає територіально вираженою. Зрозуміло, що не всі індивіди й території унаслідок процесу поділу на групи потрапляють в одну з них, тому утворюються ті самі «перехідні» групи невизначених маргіналів (нерідко й ареали їх зосередження), а сам процес виділення цих груп (територій) отримав назву *маргіналізація*. Нерідко на таких територіях створюється конфліктна ситуація між основною групою людей і маргіналами, що й призводить до дестабілізації стану територій, на яких відбувається цей процес.

Виникнення і розвиток поняття маргінальності в соціології означає дефініцію його як насамперед соціального явища, процесу, який фіксує граничне становище людей між будь-якими соціальними групами. Соціальний простір маргінальності – це сукупність соціальних статусів, відносин, що формують маргінальний стан [2]. Однак маргінальність може бути однією з характеристик соціально-територіальної спільності. Тобто на території можуть виникнути зони бідності, злочинності, соціальних ризиків, зумовлені особливостями стану населення, його структурою (у т. ч. віковою), характером зайнятості, умовами життя. Поєднання соціальних і географічних просторових визначень маргінальності відкриває нові можливі способи опрацювання цього явища.

Розрізняють групову та індивідуальну маргіналізацію. Індивідуальна маргіналізація характеризується особистою «невписаністю» людини в новий усталений соціум (культурний, професійний, міський тощо), який її повністю не приймає, і її відчуженням від групи походження. Індивід є

«культурним гібридом», що розділяє життя і традиції двох (а іноді й більшої кількості) різних груп [5, 30].

Групова маргіналізація виникає в результаті змін соціальної структури суспільства, формування нових функціональних груп в економіці і політиці, які витісняють старі групи, тим самим порушуючи усталений соціальний стан. А індивід, що сформувався в цьому процесі, є маргіналом.

У літературі, присвяченій вивченню цього явища, зазвичай виділяють різні типи маргінальності, що важливо під час вибору предмета вивчення. Для географії мають особливе значення такі типи маргінальності (рис. 1):

1. Культурно-етнічна маргінальність (виникає у випадку, коли люди і спільноти, внаслідок різних причин, проживають у незвичному для себе національному середовищі, є національною меншістю в країні (регіоні) проживання).

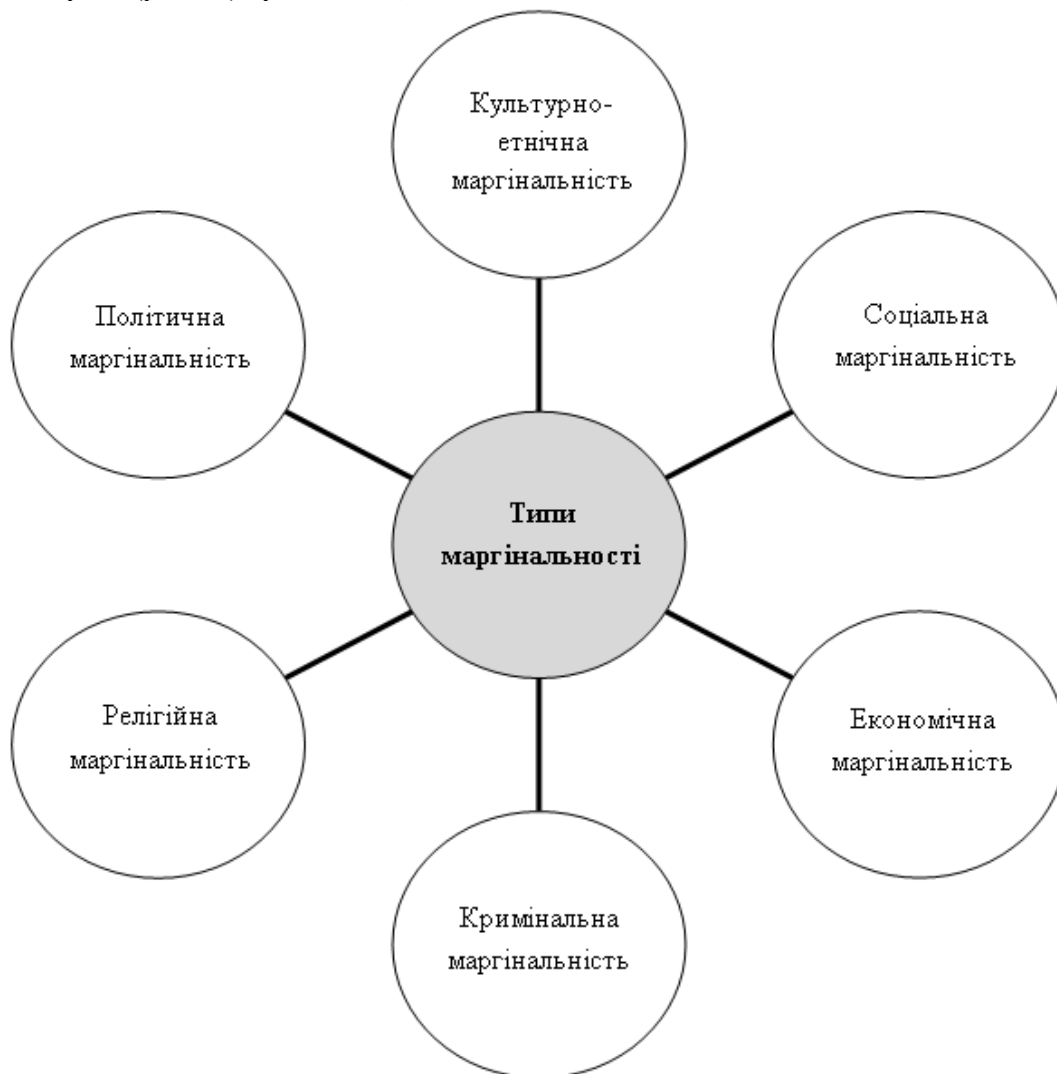

Рис. 1. Типи маргінальності

2. Соціальна маргінальність (формується тоді, коли люди перебувають у стані незакінченого соціального переміщення з однієї соціальної групи в іншу (нечітка соціально-професійна, статусно-майнова мобільність, переорієнтація в зайнятості тощо)).

3. Економічна маргінальність (формується внаслідок зростання прошарку бідних людей, які мають дуже низькі доходи, й армії безробітних).

4. Кримінальна маргінальність (проявляється у злочинному середовищі й характеризується особливими проявами, концентрацією правопорушень, девіантною поведінкою населення).

5. Релігійна маргінальність (формується за наявності конфесійних груп населення, які не належать до основних (домінуючих) конфесій).

6. Політична маргінальність (формується у політично нестабільних регіонах, де існують групи, організації, які не влаштовує легітимна політика держави, і вони обирають не завжди законні способи політичної боротьби, що нерідко закінчується екстремізмом, тероризмом тощо) [1, 156].

Звичайно, можна виділити й інші типи маргінальності, які пов'язані, зокрема, із віковими особливостями населення, коли, досягнувши певного віку, окрема частина людей випадає зі звичного для них економічного і соціального простору. В будь-якому випадку виділення і постановка акцентів у певних типах маргінальних проявів у суспільстві залежить від конкретної постановки мети того чи того дослідження.

Досвід наукового опрацювання маргінальності в географії та інших науках. Тривалий час розгляд маргіналізації не виходив за межі соціологічної науки. Проте вже перші дослідження соціологів показали, що невід'ємним складником розуміння маргінальності є врахування саме географічного аспекту прояву соціокультурних тенденцій.

У процесі досліджень, які розпочалися у 1928 р. і тривають донині, було сформовано кілька наукових шкіл у дослідженнях соціальних небезпек, пов'язаних із маргіналізацією населення. Першою і найвідомішою з них стала американська школа. Її засновник – чиказький учений Роберт Езра Парк. Поняття *маргінальність* він уперше вжив у своєму есе «Людська міграція і маргінальна людина», присвяченому вивченню процесів соціокультурної взаємодії й адаптації у середовищі іммігрантів. Уже в цій роботі враховано географічний аспект: детально аналізувалося розселення мігрантів і питома вага їх в американському суспільстві [5].

Роберт Парк відомий, насамперед, дослідженнями розвитку міського середовища (зокрема, іммігрантських спільнот в американських містах) і расових відносин міжкультурної взаємодії. Поняття маргінальності у нього означало становище індивідів, що перебувають на межі двох різних, конфліктуючих між собою культур, і слугувало вивченню наслідків неадаптованості мігрантів, особливостей становища мулатів та інших «культурних гібридів». Слід ще раз підкреслити, що на початку масових досліджень центральною проблемою маргінальності був культурний конфлікт і було описано культурну маргінальність.

Пізніше формується і європейська школа у вивченні маргінальності, проте вона має досить складну структуру й характеризується вельми широким колом досліджень. Представники цієї школи мають досить широкий спектр трактувань поняття маргінальності, багато чого вони запозичили з американської школи, але адаптовано до європейських умов. У найзагальнішому вигляді маргінальність пов'язується з виключенням індивідів або соціальних груп із системи суспільних зв'язків. Згідно з поглядами європейських науковців, до маргінальної належить частина населення, яка «не бере участі у виробничому процесі, не виконує суспільних функцій, не володіє соціальним статусом та існує на ті кошти, які або добуваються в обхід загальноприйнятих установок, або беруться з громадських фондів – в ім'я політичної стабільності ...». Причини, що призводять до появи цієї маси населення, приховані в глибоких структурних змінах суспільства. Вони пов'язані з економічними кризами, війнами, революціями, демографічними факторами [5].

Серед найбільш видатних наукових шкіл Європи слід виділити французьку і німецьку, які дослідження питання маргінальності розпочали в 70-х роках ХХ ст. При цьому в процесі розвитку концепції маргінальності відбулося таке: вона перестала існувати як унітарна, у ній виділилися три основні напрями досліджень (дослідження культурної, структурної маргінальності і маргінальності соціальної ролі). Класичні дослідження культурної маргінальності (крос-культурних контактів і асиміляції, цінностей і проблем етноконтактного середовища) розвивалися в межах американської соціологічної школи, її описи дали Стоунквіст і Парк. Структурну маргінальність і маргінальність соціальної ролі досліджували й американська, європейська соціологічні школи.

Лише з початку 1990-х років дослідження маргінальності виходять за межі соціології, з'являються нові аспекти у вивченні цього питання: маргіналізація в країнах «третього світу»; маргінальні окраїни, депривовані групи; маргінальність як культурний феномен та ін. Частина цих нових напрямів знайшли своє відображення і в географічній науці.

Пізніше в межах діяльності Міжнародного географічного союзу була створена Комісія з питань маргіналізації, глобалізації, а також її регіональних і локальних проявів. Саме вона на сьогодні є провідною структурою у світі, яка очолює дослідження маргіналізації територій та маргінальних груп людей (їх впливу на території). Основними проблемами, які розглядає організація, є:

- рушійні сили маргіналізації у сучасному світі;
- екологічні, економічні, соціальні та технологічні особливості маргіналізації та глобалізації;
- регіональні прояви маргіналізації;
- заходи політичного реагування на маргіналізацію;
- маргінальність в історичній перспективі;
- соціальна нерівність і соціальна ізоляція [8].

Останнім часом проблема маргіналізації стає однією з провідних на з'їздах Міжнародного географічного союзу.

У вітчизняній науці дослідження у сфері маргіналізації почалися значно пізніше, ніж на Заході. До 1991 р. вважалося, що процеси маргіналізації в соціалістичній державі не можуть мати прояву, і що це явище характерне тільки для західних країн. Першим дослідженням також у межах соціології стала праця А. А. Галкіна «На зламах соціальної структури» (1987 р.), у якій проводилося ретроспективне вивчення маргінальних груп радянського періоду й обґрунтовані перші теоретичні питання маргінальності. Активно в соціології ці питання вивчали такі російські та українські вчені, як С. А. Красильников (дослідження маргінальності у пострадянському суспільстві), І. П. Попова («Маргинальность. Социальный аспект»), Н. В. Коваліско («Стратифікація українського суспільства»), Н. Паніна («Особливості соціологічних досліджень маргінальності») та ін. В останні роки це питання відобразилося і у вітчизняній географії. На сьогодні в Україні провели і проводять дослідження різних аспектів маргінальності такі науковці, як І. Б. Сидорчук («Суспільно-географічна сутність бідності»), В. А. Чопарі («Методологічний підхід дослідження територіальної організації соціального неблагополуччя»), В. І. Лакомова («Географічне вивчення злочинності у Криворізькому регіоні»), Р. М. Скабара («Суспільно-географічні аспекти злочинності (на матеріалах Львівської області)»). Також є низка робіт з етнокультурної маргінальності. Водночас актуальність вивчення проблем маргінальності не згасає і потребує особливої уваги та систематизації.

Маргінальність як геоконфлікт: територіальні прояви. Протягом усієї історії існування людське суспільство супроводжують найрізноманітніші конфлікти в різних сферах життя: політичній, економічній, соціальній і духовній. Важливість і комплексність проблеми привернули до неї увагу представників багатьох наукових дисциплін. Існування об'єктивного взаємозв'язку між виникненням конфлікту та його характером, з одного боку, і географічним місцем зони конфлікту – з іншого, викликало появу й географічних досліджень у цій сфері.

Важливість і актуальність проблеми суспільних конфліктів, значний методологічний потенціал географічної науки в цій галузі свідчить про об'єктивну необхідність розвитку такої галузі суспільної географії, як геоконфліктологія.

Геоконфліктологія – це наука, яка вивчає в єдності географічні, політичні, економічні, соціальні та інші взаємодіючі чинники, що впливають на виникнення, розвиток і результат суспільних конфліктів [4, 13]. Одним із таких чинників, який призводить до геоконфліктів, є маргінальність, причому не тільки елементів географічних систем, а й територій. Маргінальні групи, виділяючись у суспільній системі, часто вступають із нею в конфронтацію, залежно від характеру маргінальності створюються відповідні конфлікти: політичні, культурні, економічні, соціальні, духовні і т. д. Ті конфлікти, які проявляються територіально, фактично залежать від тих маргінальних груп, котрі мають свій розвиток у певному місці. Маргінальність певною мірою провокує явище регіоналізму в географії, особливо в аспекті етнокультурної маргінальності. Яскравим прикладом конфлікту груп етнокультурних маргіналів із суспільством є такі групи мігрантів, які, намагаючись освоїтися в новому середовищі, зумовлюють геоконфлікт, а території, де вони оселяються, стають полем геоконфлікту. Намагаючись адаптуватися і при цьому не втрачаючи своєї етнічної приналежності та культурних особливостей, вони зазвичай не можуть влитися в суспільну систему, створюється передумова до конфлікту, крайнім проявом якого часто стають збройні повстання і тероризм. Також до геоконфлікту призводять і дії політичних маргіналів. Потрапляючи в опозицію до чільної

політичної сили і прагнучи довести свою спроможність, політичні маргінали можуть проявляти агресивність, що призводить до конфліктів, мітингів, страйків і, як крайній прояв – революції.

Таким чином, вивчення територіальних проявів маргіальності є невід'ємною частиною в аналізі факторів, що впливають на створення ситуації геоконфліктності.

Взаємозв'язок між злочинністю і маргіальністю. Маргіальність є сприятливим середовищем для розвитку злочинності. Серед тих соціальних верств населення, які можна віднести до маргіальних (безробітні, бомжі, особи, які мають судимість, ін.) рівень злочинності зазвичай значно вищий, ніж в інших соціальних групах. Трансформація соціальних систем призводить до дестабілізації суспільної системи, а люди, що потрапили в маргіальні групи, залишаються наодинці зі своєю соціальною «неліквідністю» [3]. Якщо обставини не сприяють адаптації маргінала, то не тільки можливий, а й у більшості випадків відбувається вибух агресії, який нерідко виливається у злочинну дію. Особистості маргінала притаманні такі характеристики: слабкий опір життєвим труднощам; нездатність до самостійного аналізу тривожних відчуттів; непристосованість до боротьби за свої права і свободи; занепокоєння, тривожність, внутрішня напруга; ізольованість, відчуженість і ворожість до інших людей, руйнування власної організації життя, агресивність і т. д. Всі ці риси маргінала створюють передумови, які підводять особистість до межі криміногенності і роблять її вразливою з правового погляду. Накопичення негативного ставлення до суспільства, відсутність міцної системи цінностей, незадовільні соціально-побутові умови – все це окремо і разом викликає стан соціальної знедоленості особистості. На цьому ґрунті може з'явитися стійка зміна особистості, відбуватися її деградація в міру розвитку антисуспільних установок, що формує готовність до злочинної поведінки [6].

Таким чином, стан громадської маргіальності, як зазначається у кримінології, – це пограничний стан індивіда, який опинився на грані антигромадської поведінки, але сам по собі такий стан ще не дає підстав для констатування неминучості його переходу в антигромадську поведінку. Водночас не можна недооцінювати активність злочинного світу щодо залучення у свою сферу маргіальних верств.

Вивчення територіальних проявів злочинності входить до складу об'єкта соціальної географії. На сучасному етапі розвитку географічної науки дедалі більше уваги приділяється вивченню географії правопорушень та інших проявів маргіальності. Розвиток регіональних досліджень стану злочинності у зв'язку з розвитком маргіальності та іншими факторами зумовили становлення нового напрямку соціальної географії – географії злочинності.

Отже, загострення кримінальної ситуації в країні, зростання групової злочинності, поява міжнародних кримінальних угруповань, бурхливий розвиток нових видів злочинів, зміна географії злочинних діянь викликає необхідність проведення геокримінологічних досліджень в аспекті зростання рівня соціальної маргіальності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підхід до вирішення проблеми маргіальності в суспільстві має ґрунтуватися на розгляді маргіальності насамперед як об'єкта контролю та управління на загальнодержавному рівні. Суспільні інтереси диктують необхідність суспільно прийняттого вирішення проблеми маргіальності за допомогою цілеспрямованого управлінського впливу на різні групи факторів, що детермінують це явище на конкретних локальних територіях.

На сьогодні процеси маргіалізації в Україні охоплюють все більшу частину населення, адже кількість людей, які перебувають «на дні» суспільства чи за межами правових відносин, постійно зростає. Значний відсоток маргіалів загрожує соціальній безпеці населення. Але маргіальну ситуацію і особливий її прояв – правопорушення на території – визначають не одиничні, а цілий комплекс особливостей розвитку населення і регіону загалом.

Маргіальні елементи зазвичай на перших етапах намагаються влитися в налагоджену суспільну систему, а продумана соціальна політика на державному рівні має активно цьому сприяти. Для підвищення її ефективності необхідні як теоретичні дослідження проблеми маргіальності, так і розгляд її проявів у просторі, де незамінними стають саме методологічні прийоми суспільної географії.

Список використаної літератури

1. Акопян Н. Маргинальность как одна из основных характеристик трансформирующегося общества / Н. Акопян // 21 ВЕК. – М., 2005. – № 1. – С. 150–165.

2. Баршацька Ю. Г. Маргінальність як соціальна проблема міста / Ю. Г. Баршацька // Соц. технології. – Запоріжжя, 2011. – № 50. – С. 211–217.
3. Кузьменко Т. М. Злочинність як прояв маргіналізації в сучасному українському суспільстві / Т. М. Кузьменко, О. А. Олейнікова // Гілея : наук. вісн. – К., 2011. – № 46. – С. 67–78.
4. Мироненко Н. С. О политической геоконфликтологии как области географического знания / Н. С. Мироненко, А. С. Денисевич // Проблемы геоконфликтности. В 2 т. Т. 1. – М. : Пресс-Соло, 2004. – С. 12–24.
5. Попова И. П. Маргинальность. Социологический анализ / И. П. Попова // Социол. исслед. – 1999. – № 7. – С. 24–39.
6. Садков Е. В. Маргинальность и преступность / Е. В. Садков // Социол. исслед. – 2000. – № 4. – С. 43–46.
7. Черныш А. М. Маргиналы и маргинальная преступность в Украине : учеб. пособие / А. М. Черныш, М. А. Черныш. – Одесса : ВИР, 2004. – 348 с.
8. Materials of commission on Marginalization, Globalization and Regional and Local Response [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.igu-marginality.info>.

Адреса для листування:
01034, м. Київ, вул. Володимирська, 44,
відділ природокористування
та збалансованого розвитку ІГ НАНУ.

Статтю подано до редколегії
31.01.2012 р.

УДК 339.56(477+438):351.756

І. П. Мандрик – кандидат географічних наук, доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;

І. І. Новак – студентка 6 курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Малий прикордонний рух як інструмент лібералізації візової політики та інтенсифікації торгівлі між Україною та Польщею

*Роботу виконано на кафедрі країнознавства
і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

Досліджено малий прикордонний рух як інструмент лібералізації візового режиму та інтенсифікації торгівлі між Україною та Польщею. Виявлено особливості візового режиму між державами, проаналізовано умови та форми існування малого прикордонного руху. Проаналізовано функціонування пунктів пропуску на українсько-польському кордоні та особливості прикордонної торгівлі.

Ключові слова: малий прикордонний рух, кордон, візовий режим, прикордонна торгівля, пункт пропуску, прикордонна зона, прикордонний населений пункт.

Мандрик И. П., Новак И. И. Малое пограничное движение как инструмент либерализации визовой политики и интенсификации торговли между Украиной и Польшей. Исследуется малое пограничное движение как инструмент либерализации визового режима и интенсификации торговли между Украиной и Польшей. Выявляются особенности визового режима между государствами, анализируются условия и формы существования малого пограничного движения. Осуществляется анализ функционирования пунктов пропуска на украинско-польской границе и особенностей приграничной торговли.

Ключевые слова: малое пограничное движение, граница, визовый режим, приграничная торговля, пункт пропуска, пограничная зона, пограничный населенный пункт.

Mandryk I. P., Novak I. I. Local Border Traffic as Visa Policy Liberalization and Trade Intensification Instrument Between Ukraine and Poland. The research of local border traffic as visa policy liberalization and trade intensification instrument between Ukraine and is carried out. The features of the visa regime between states is draw

---

© Мандрик І. П., Новак І. І., 2012